

נתן ואביטל שרנסקי

פרשת המאבק של אביטל ונתן שרנסקי, שזכתה לחשיפה ולפרסום בקנה-מידה עצום, ונעשתה סמל למאבק של יהודי ברית-המועצות לחופש, תבעה, עקב הנסיבות שהתהוו, תשומת לב מיוחדת מצדי. השם אנטולי שרנסקי הופיע לראשונה ברשימת פעילי העלייה במוסקבה בתחילת שנות ה-70. על-פי תאורי השליחים נצטייר שרנסקי כחריג משתי בחינות: ראשית, הוא היה "זאב בודד", שאמנם לא השתייך לאיזושהי קבוצת פעילים, אך יחד עם זאת קיים מגעים כמעט עם כל קבוצות הפעילים, ואף השתתף בסמינר המדענים. שנית, הוא קשר קשרים קבועים עם דיסידנטים. כל זמן שראיתי בו פעיל-ציוני המקיים קשרים גם עם דיסידנטים, לא הייתי מוטרד. אולם, משנתברר לאחר-מכן שמדובר לא רק בהכריות ובפגישות עם דיסידנטים, אלא שהוא אף התקרב מאוד אל אנדריי סחרוב וסייע לו בפעילותו, מצאתי סיבה לדאגה.

אנדריי סחרוב, לשעבר מחשובי מדעני הגרעין של ברית-המועצות, ומי שנחשב ל"אבי פצצת הגרעין" הסובייטית, בלט בשנות השבעים כדמות מרכזית בקרב הדיסידנטים הרוסים. גם רבים מהאינטליגנציה הסובייטית, ולא רק דיסידנטים פעילים, העריצו את האיש, שסימל את המאבק לזכויות האדם בברית-המועצות. גם במערב זכה סחרוב להערכה כאיש אמיץ ובהיר מחשבה, בעל מצפון הלוחם על חופש ושלוש בעולם. אנטולי שרנסקי הצליח ליצור קשרים טובים עם הכתבים הזרים במוסקבה, ונעשה במרוצת הזמן למעין דוברו של סחרוב. "הדובר" הצעיר, שהתחבב מאוד על סחרוב, הצליח בעזרת כתבי החוץ להפיץ במערב הן את ההצהרות של המדען הסובייטי והן מידע שוטף על ההתנכלויות של סוכני הק.ג.ב. קשריו ההדוקים של שרנסקי עם הנציגים הקבועים של התקשורת העולמית היו למורת רוחי. חששתי, שלא רק שהוא מסכן את עצמו ואינו מקדם את נושא העלייה, אלא שהוא גרם לכך שבכלי התקשורת המערביים הטשטשו הגבולות בין המאבק של פעילי העלייה למאבק של הדיסידנטים בברית-המועצות. לא עבר זמן רב ובעיתונות המערב פעילי העלייה כבר לא הוגדרו "כפעילים יהודים" אלא כדיסידנטים יהודים.

מורת רוחנו גברה עוד יותר משנודע לנו כי שרנסקי, שזכה להערכה רבה בין פעילי העלייה במערב בזכות כתבת טלוויזיה ציונית, שצולמה והוקלטה עימו תוך כדי נסיעה במכונית ברחובות מוסקבה, שרנסקי זה מנהל שיחות טלפוניות בענייניו של סחרוב גם עם חברי הקבוצות החוץ-ממסדיות, שעמדו בקשר עם פעילי העלייה. הממסד היהודי תמך בעמדתנו, שיש לשמור על ייחודו של המאבק היהודי, ולפיכך הגענו בתנועה העולמית להבנה עם הארגונים היהודים לגבי צורת

התמיכה בסחרוב. טבעי היה שהציבור היהורי בעולם החופשי יתמוך בהומניסט ובלוחם חופש אמיץ זה. אך כדי שלא לגרור את התנועה למאבק בכיוון שגוי, שלא יתרום מאומה לנושא היהודי, החלטנו שביטויי התמיכה בסחרוב יושמעו אך ורק על-ידי מוסדות הגג הכלליים של הארגונים היהודים. כך, למשל, פורסמו בארצות-הברית הצהרות התמיכה בסחרוב על-ידי ועידת הנשיאים ולא על-ידי הוועידה הלאומית למען יהודי ברית-המועצות. בלונדון פורסמה הצהרה דומה על-ידי "מועצת הצירים" (בורד אוף דפיוטיס), המוסד המייצג את הקהילה היהודית ולא על-ידי המועצה למען יהודי ברית-המועצות. וכך, בעוד אנחנו והממסד היהודי הסתייגנו מפעילותו זו של שרנסקי ומערוב הפרשיות שהוא היה אחראי לו, החלו פעילי הקבוצות האנטי-ממסדיות במערב לראות בו את הכתובת העיקרית שלהם במוסקבה, וניהלו איתו שיחות טלפון קבועות שבדיעבד, כך נתברר, הזיקו לו עד מאוד.

הדוגמה הקיצונית ביותר לנזקי הפרשיות שייכת ל"יוניון אוף קאנסילס", הגוף האנטי-ממסדי הגדול והמיליטנטי ביותר בארצות-הברית, שאנשיו, אשר עמדו בקשר עם שרנסקי, לא היו מודעים לכך שהם מנוצלים, למעשה, על-ידי אנשי מחלקת המדינה, ואולי גם על-ידי סוכני הסי.אי.איי., שהשפיעו ותדרכו אותם מבלי שחשו בכך. הממשל האמריקני וגורמים בסוכנות הביון המרכזית, כך למדתי בעת ביקורי בווינגטון, היו מעוניינים שהתמיכה הציבורית בדיסידנטים תתרחב יותר. מתנגדי המשטר בברית-המועצות לא זכו לתמיכה ציבורית משמעותית באמריקה ואף לא באירופה, והמחאות הקולניות שהושמעו במערב נגד רדיפת סחרוב וכמה מעמיתיו למאבק, היו בבחינת אפיזודות חולפות בלבד. לכן הלכו ותכפו הנסיונות של תומכי הדיסידנטים להנות מההישגים של התנועה היהודית ההמונית למען יהודי ברית-המועצות, תנועה שהצליחה פי כמה מהם לעורר תשומת לב ציבורית ומדינית במערב.

פקידי הממשלה, כך סיפרו לי ידידי בווינגטון, הצליחו להשפיע על ה"יוניון" לגלות הבנה לנושא הדיסידנטי, ובעקבות כך החליט מיישבו מעסקניו של ארגון זה שיש לרתום למאבק חברות אמריקניות ובאמצעותם ללחוץ על הסובייטים לשנות את מדיניותם כלפי יהודים. לשם כך הגו אנשי ה"יוניון" את הרעיון לפנות אל הפעילים במוסקבה ולבקש מהם שירכזו למענם רשימה של חברות ומפעלים סובייטים, שהיו קשורים עם אמריקנים או שהתעתדו לעשות זאת. ידיעות על יוזמת ה"יוניון" הגיעו גם לאוזנינו, וחרף מאמצינו לא הצלחנו לשכנע אותם לגנוז את הרעיון, כדי שלא לסבך את הפעילים במעשים שהשלטונות הסובייטים עלולים להגדירם כחתרנות או כריגול.

בימים ההם לא ידענו במטה "נתיב" מי מהפעילים מעורב בהרפתקה המטופשת שיזם ה"יוניון", והפרשה כמעט וכוסתה בשכחה עד למאסרו של שרנסקי במרס 1977. כמו רפיוזניקים פעילים אחרים במוסקבה, ניהל שרנסקי שיחות טלפון עם יהודים במערב, תחילה ביוזמתם ואחר-כך גם ביוזמתו. שיחות הטלפון שלו עם מיכאל שרבורן בלונדון הפכו עד מהרה לקבוע בנושא היהודי וגם שימשו כצינור תקשורת של סחרוב למערב.

את מיכאל שרבורן (שמו במקור היה שנבאום אך הוא החליפו בשם אנגלי יותר) הכרתי היטב. נפגשנו לראשונה ב-1939 על "גבעת הפועלים" בבנימינה, שם התמקם הגרעין האנגלו-בלטי, שברבות הימים הקים את קיבוץ כפר בלום. אנחנו עבדנו הן במחצבה והן בשדות האיכרים, מחליפים את הפועלים הערבים שנטשו את המושבה בימי המאורעות. גרנו באוהלים ואכלנו לחם עוני. כל זה לא היה, ככל הנראה, לפי כוחם של מיכאל שרבורן ואשתו, שניהם חניכי תנועת הבונים, באנגליה. משלא עמדו בנסיון, עזבו את פלוגת העבודה של הגרעין וחזרו לאנגליה. בפעם השנייה פגשתי את מיכאל שרבורן בלונדון, כשניהל בשם החוגים האנטי-ממסדיים בלונדון שיחות טלפון עם פעילי העלייה בברית-המועצות. מיכאל אמנם היה דובר רוסית, אך נעדר היה כל זיקה למורשת ולתרבות יהודית. מכיוון שכך, התרומה של שיחות הטלפון שלו עם הפעילים המוסקבאיים היתה מזערית, והצטמצמה בהעברת ידיעות שהוא, למען האמת, לא הקפיד לבדוק את מהימנותן. אך האמת ניתנה להיאמר כי בעיני הפעילים עלה ביזו, ביודעין או שלא ביודעין, ליצור רושם שהוא ועמיתיו, הם אלו אשר מנהלים למעשה את המאבק באנגליה, בעוד שהממסד, מדינת ישראל, "לא עושים כלום."

את המידע על עבודתנו שאב שרנסקי ממיכאל שרבורן ומשליחי ה"יוניון" שהגיעו למוסקבה. הרושם שהם עשו על שרנסקי התחזק, כנראה, גם באשמתנו, מכיוון שאריה קרול ויוסף מלר נמנעו מלשלוח שליחים לשרנסקי, שהיה בעיניהם ספק ציוני ספק דיסידנט. כתוצאה מכך העמיק הנתק וגדל הניכור בין שרנסקי הציוני הנלהב, לבין הגורם הישראלי הממלכתי, שניהל וכיוון את המאבק למען גאולת יהודי ברית-המועצות הן במערב והן בתוככי ברית-המועצות. שרנסקי החכם והאינטליגנטי, הלך, ככל הנראה, למאסר כשהוא משוכנע שאת המאבק במערב מנהלים אנשי ה"יוניון" והשרבורנים למיניהם. קודם לכתובת הפרק הזה שוחחתי ארוכות עם נתן שרנסקי, מכיוון שרציתי לשמוע ממקור ראשון פרטים על קורות חייו ואת הערכותיו על ימי פעילותו במוסקבה. הוא נולד בשנת 1948 בעיר סטאלינו שבלב אזור תעשיית הפחם לאב עיתונאי, לדבריו, ולאם כלכלנית. הוריו היו יהודים מתבוללים, וילדותו ונעוריו עברו עליו ללא כל חינוך יהודי או אווירה יהודית מסורתית. בבית-הספר התיכון הצטיין עד מאד בלימודי הפיזיקה והמתמטיקה, ובזכות הישגיו התקבל למכון היוקרתי למתמטיקה-פיזיקה במוסקבה. כסטודנט צעיר עדיין לא היו לו קשרים מיוחדים עם יהודים, ואת עובדת היותו יהודי הזכירו לו גילויי האנטישמיות, שבהם נתקל באקראי. ב-1967, בימי מלחמת ששת הימים וסמוך לאחריה, הירבו לשוחח על ישראל בחוגים שבהם הוא בילה, והמשוחחים היו לאו-דווקא יהודים. באותם ימים הוא התוודע גם לדיסידנטים. בשנת 1968, בעקבות קריאת מכתב המחאה של סחרוב, שנכתב בתגובה לפלישת הצבא הסובייטי לפראג, מכתב שעשה עליו רושם עמוק, התקרב אנטולי לחוגי הדיסידנטים. באותה תקופה בקירוב הוא גם הכיר לראשונה את פעילי העלייה, ביניהם את איתן פינקלשטיין מווילנוס, שממנו קיבל חומר קריאה. עם סיום

לימודיו באוניברסיטה, הגיש בקשה לעלייה, והחל מ-1973 הפך לסרובניק. הנה כי כן, קשריו של שרנסקי נם הרפיוזניק"ם, עם פעילי העלייה ועם הדיסידנטים הרוסיים התפתחו במקביל. מצד אחד הוא הכיר יותר רפיוזניקים פעילים והידק איתם את קשריו, וגם הכיר כמה מחשובי הדיסידנטים וביניהם אמלריק ואורלוב, שהתפרסמו במערב. בעת משפטו של אחד מפעילי העלייה, ויקטור פולסקי, התוודע אנטולי לראשונה לסחרוב, ובין השניים נקשרו עד מהרה קשרי ידידות. בשיחה איתי אישר אנטולי כי הוא פעל כאיש הקשר של סחרוב עם נציגי התקשורת המערביים שהיו מוצבים במוסקבה. שרנסקי אמר לי בפסקנות כי הוא מעולם לא ראה כל סתירה בין היותו ציוני לבין רגשי האהדה שחש כלפי המאבק של הדיסידנטים, לרבות התמיכה והעזרה שיכול היה להגיש להם. גם סחרוב לא ראה בכך סתירה וגילה מצידו אהדה למאבק של הציונים. אמנם הוא התקרב אל הצעירים שמבין הרפיוזניקים פעילי העלייה, שיזמו פעולות מחאה נועזות, אך יחד עם זאת הקפיד שלא להשתייך לשום קבוצה מוגדרת של פעילים, ואף השתתף, כפי שידענו, גם בסמינר המדענים. שרנסקי סיפר לי שאת עיקר פעילותו ריכז במגעיו עם הכתבים הזרים. כאשר נוכח לדעת שמצא איתם, בקלות יחסית, שפה משותפת, הוא השתדל לנצל ככל האפשר את הכישורים האלה. לשאלתי האם לא התעורר בלבו חשד שבקרוב העיתונאים עלולים להימצא גם כאלה שפועלים למען שירותי המודיעין או שהק.ג.ב. חושד בהם בכך, ענה שרנסקי, שבימים ההם לא עלה בלבו הרהור כזה כלל, כשם שלא חשד באיש מפעילי העלייה. מעולם לא חשדתי בשרנסקי שהוא פעל בשרות המודיעין האמריקני, אם כי הנחתי שהוא הסתבך דווקא ב"סיועם" של האמריקנים בשורה של צעדים לא זהירים. על-פי הידוע לי, עשה שרנסקי טעויות אחדות, שראיתי אותן בחומרה. לעומת פעילי העלייה, שניצלו את השגרירות ההולנדית, כדי להעביר אלינו מפעם לפעם חומר, העביר שרנסקי את החומר שריכז, על-פי בקשת ה"יוניון", דרך השגרירות האמריקנית. הרצון שהחומר יגיע ל"יוניון" ולא יפול לידי הישראלים, הוא שגרם, כנראה, למשגה החמור שעשה. גם קשריו ההדוקים יתר על המידה עם העיתונאי האמריקני, טוט, סופר ה"לוס אנג'לס טיימס" במוסקבה, עלולים היו להחשיד את שרנסקי בעיני הק.ג.ב. באותם ימים גונבה לאזנינו הידיעה, כי בהתייעצות שהתקיימה במוסד העליון של קהילת המודיעין האמריקנית בנוכחותו של קיסנינג'ר, הוחלט לאשר את ניצול פעילי העלייה בברית-המועצות למטרות מודיעין. ידיד יהודי, שגילה לי את הדבר, שמע על כך ממקור מוסמך - עורכת-דין יהודייה מכובדת, שזעמה על קיסנינג'ר היהודי שנתן את ידו למעשה בלתי נסבל זה. הבאתי את הדבר לידיעת ראש "המוסד" ובקשתיו לפעול בעניין בדרכים שלו. האיש, שמאז ומעולם גילה עניין והבנה לנושא עיסוקי, אמר שהוא אכן עומד לפגוש בקרוב את עמיתו האמריקני, אך אין הוא יכול לשער כלל מה תהא תגובתו. ציינתי באזניו כי, לדעתי, חשוב שהאמריקנים בדרג הגבוה ביותר ידעו כי ישראל גילתה, שהביון האמריקני אינו נרתע מלסבך פעילי עלייה. ייתכן שבמצב שכזה הם יורו

לסוכניהם לנהוג ביתר זהירות במגעים עם פעילי העלייה. ראש המוסד עשה את שלו, בכך אני בטוח, אך עד היום לא הצלחתי לגלות מה היתה התגובה של האמריקנים. את אביטל פגש שרנסקי לראשונה באוקטובר 1973, באחד מימיה הראשונים של מלחמת יום כיפור, בין פעילי עלייה שהתקהלו ליד בית-הכנסת הגדול של מוסקבה ברחוב ארכיפובה, מזועזעים עד עומק לבם וחרדים לגורלה של ישראל. נטשה (אביטל) שטיגליץ ואחיה מישה היו בניהם של זוג קומוניסטים נאמנים ופעילים. אביה היה עובד בכיר למדי במשרד הפנים הסובייטי. הקשרים בין אנטולי שרנסקי ונטשה שטיגליץ הלכו והתהדקו במהירות. שניהם למדו עברית אצל המורה הידוע מיכאל צ'לנוב. בסוף שנות השמונים נעשה צ'לנוב דמות שנויה במחלוקת בין המורים, והיה למנהיגה המוכר של ההתארגנות היהודית במוסקבה. לי לא היה ספק כי קידומו המהיר של צ'לנוב זכה בברכתם של השלטונות הסובייטים עוד קודם להתמוטטות ברית-המועצות.

כשנה לאחר פגישתם הראשונה הגישה נטשה שטיגליץ בקשת עלייה. כשזכתה לקבל את היתר היציאה מאוביר היא הססה לממש אותו, שכן נרתעה מלהשאיר מאחוריה את אנטולי, למרות שהוא דווקא עודד אותה לעלות. השניים החליטו להתחתן מתוך אמונה שהדבר יסלול את הדרך לעלייתם המשותפת ארצה. אנטולי ונטשה פנו לרב של בית-הכנסת הגדול במוסקבה לערוך להם חופה וקידושין, אך הוא סירב.

בקיץ של שנת 1974 עמד להיערך הביקור השני של הנשיא ניכסון במוסקבה. לקראת הביקור נעצרו במוסקבה פעילי עלייה רבים ובהם גם שרנסקי. בימים ששרנסקי היה נתון עדיין במעצר, נודע לאביטל שעליה לממש ללא דיחוי את זכותה לעלות. בלחץ הזמן, ממש לפני שפג תוקף היתר היציאה של אביטל, העמיד להם חופה הרב מאניביץ', יהודי נכבד ושומר מצוות ממתפללי בית-הכנסת הגדול במוסקבה.

אביטל עלתה לארץ בגפה בקיץ 1974, בעוד שאנטולי המשיך בפעילות נמרצת במערכות שניהלו הפעילים היהודים, תוך כדי שיתוף פעולה עם הדיסידנטים. ידיעות על הוויכוח שרגש בווינגטון מסביב לתיקון ג'קסון עודדו מאוד את הפעילים. שרנסקי ועמיתיו הקרובים, שלא ידעו באותם ימים את האמת על ה"יוניון", היו בטוחים שארגון מיליטנטי זה הוא הגורם החשוב ביותר בארה"ב, העוסק בשיכנוע סנטורים ואנשי קונגרס לתמוך בתיקון ג'קסון. אחר-כך כשתיקון ג'קסון זכה לרוב מוחץ בסנט, לא ידעו שרנסקי וחבריו איזה תפקיד חשוב ביותר מילא הממסד היהודי ברחבי ארצות-הברית בשכנוע סנטורים - כל אחד באזור הבחירה שלו.

בקיץ 1975 נחתם בהלסינקי הסכם בין המדינות המשתתפות בוועידה לבטחון לאומי ושיתוף פעולה באירופה. במאורע החגיגי השתתפו ברז'נייב-ראש הגוש הסובייטי, ג'רלד פורד-נשיא ארצות-הברית והרולד וילסן ראש ממשלת בריטניה - בראש גוש מדינות אירופה המערבית וקנדה. ההסכם כלל, כפי שכבר נאמר לעיל, הישג גדול בשביל ברז'נייב, שכן ההסכם "הנציח", למעשה, את הגבולות המערביים של האימפריה הסובייטית ובנות-בריתה. המערב הסתפק

בהתחייבות החותמים להבטיח את שמירת זכויות האדם. סעיף זה כלל את זכותו של כל אדם לעזוב כל מדינה. היה זה סעיף אשר הלהיב רוחם של פעילים רבים במוסקבה. אני הייתי מפוכח וספקן והנחתי, שלאחר שהסובייטים ישיגו את חפצם - הכרה "דה יורה" בגבולות כיבושיהם במלחמת העולם השנייה- לא ימהרו למלא את הסעיפים המתייחסים לזכויות האדם. וכך אמנם היה.

הדיסידנטים המוסקבאים, ועמם גם אחדים מן הפעילים היהודים, ראו בהסכמי הלסינקי סיכוי גדול. במוסקבה השתתף שרנסקי בהקמת גוף של דיסידנטים, שבראשו עמד יורי אורלוב, אשר הציב לעצמו כמטרה לעקוב אחר מימוש הסעיפים העוסקים בזכויות האדם. היעילות של שרנסקי בקשירת קשרים עם העיתונות המערבית והרושם הרב שהותיר על אישים מערביים שביקרו במוסקבה, הוציאו, כפי הנראה, את גורמי הק.ג.ב. משלוותם. כפי שהתברר כעבור שנים, נאסף החומר ה"מפליל" נגד שרנסקי בעזרת סוכנים סמויים שהתחזו לפעילי עלייה (או פעילי עלייה שגויסו על-ידי הק.ג.ב.).

במרס 1975 נאסר אנטולי שרנסקי. בתחילה נאמר לקרובי משפחתו, שהוא נחקר על פשעים נגד המדינה. מאוחר יותר פורסם בשידורי הרדיו הסובייטי למערב, ששרנסקי יואשם בבגידה על-פי סעיף 64. העונש המרבי על-פי סעיף זה הוא גזר דין מוות! הן פעילי העלייה והן ישראל הוכו בתדהמה. במערב עוררה הידיעה על המאסר של שרנסקי וההאשמות נגדו גל של מחאות. אביטל ואחיה מישה שטיגליץ יצאו לז'נבה, שם הופיעו בפני מושב הפרזידיום של ועידת בריסל. מישה נשא נאום מבריק באנגלית, שפה שבה הפגין שליטה מושלמת. הוא הכריז מעל הבמה ששחרורו של שרנסקי מהווה את היעד המרכזי של כל מי שעתיד העלייה מברית-המועצות יקר לו. מז'נבה טסו אביטל ומישה ללונדון, ופתחו במסע הסברה, שאביטל התמידה בו בכשרון ובתנופה ללא תקדים במשך שנים, עד לשחרורו של בעלה.

המשפט נפתח למעלה משנה לאחר המאסר של שרנסקי, וזכה לכיסוי נרחב בעיתונות המערבית. התובע במשפט, האשים את שרנסקי בבגידה על-פי סעיף 64, בריגול על-פי סעיף נלווה א', ובהסתה ובניהול תעמולה אנטי-סובייטית על-פי סעיף 70 א' חלק ראשון. ההופעה של שרנסקי בפני בית-המשפט זכתה לפרסום רחב. היתה זו הופעה אמיצה של יהודי גאה, שרוחו לא נשברה נוכח הסכנה האיומה שארבה לו. בהגיון ובחכמה "ריסק" את חוקיותו של התהליך המשפטי, שמנע ממנו את האפשרות ללמוד את תוכן העדויות נגדו ולערער על דברי העדים. שרנסקי שלל בפסקנות את הטיעון, שהוא בגד ופעל נגד ברית-המועצות. ברגעים שבהם ידע כי, במקרה הטוב, צפויות לו שנים ארוכות של סבל בכלא ובמחנות, הוא סיים את דבריו בקריאה: "לבני עמי ולאביטל - בשנה הבאה בירושלים." בסופו של דבר הוא נדון ל-13 שנות מאסר.

המשפט של שרנסקי וגזר הדין האכזרי המריצו את הפעילות של אביטל, שנעזרה בשנים הראשונות באחיה, שפעל בעיקר בארצות-הברית. מישה הגיע לדרגים הגבוהים ביותר בווינגטון. הוא היה צעיר גבוה ויפה תואר שהרשים את הכל

בהופעתו ובשליטתו הטובה באנגלית. הסובייטולוגים, עמיתי בווינגטון, טענו באזני באותם הימים שרק בוגרי בית-ספר מיוחד של המודיעין הסובייטי שולטים באנגלית, כפי ששלט בה מיישה...

מישה שטיגליץ הקסים במיוחד נשים. הוא ניהל רומן עם יהודייה צעירה בשם ג'ויס סטר, שעבדה בתפקיד זוטרי במשרדי הבית הלבן, ומאוחר יותר נשא לאשה פעילה של ה"יוניון" בסן פרנסיסקו. בשלב מסוים חזר ארצה והפסיק את פעילותו הציבורית. לי, אישית, יצרה אביטל בעיה. שנים אחדות לאחר עלייתה נקלטה אביטל בחוגים הקיצוניים של אנשי גוש אמונים. גם היא, כבעלה, היתה משוכנעת עוד טרם עלייתה, שאת עיקר המאבק מנהלים במערב הקבוצות האנטי-ממסדיות, ואילו הממסד היהודי, וכמובן ממשלת ישראל, ממעטים בעשייה. כאשר פתחה במאבק למען השחרור של אנטולי, פנתה תחילה אל החוגים האנטי-ממסדיים. היא לא שיתפה את שליחינו באירופה ובארצות-הברית בתכניותיה, ולא גילתה כל עניין לשתף במאבקה את מדינת ישראל.

דרך הפעולה, שבה בחרה אביטל, העמידה אותנו במצב משונה. בו בזמן, היא לא שיתפה איתנו פעולה וגם טענה שאיננו מתעניינים בעניינה ואף מסתייגים ממנה. לעתים היא אמנם פנתה אלינו או לשליחינו בבקשת עזרה, אך אפילו בשעה שנזקקה לעזרה כספית, היא נמנעה, על-פי-רוב, מלפנות אלינו ישירות, והשתמשה ב"מתווכים", בדרך כלל פוליטיקאים מהימין. ואף-על-פי-כן היא הגיעה אלי מדי פעם, למשל, כשהוצע לה להשתדל אצל המתווך הנודע, עורך-הדין וולף פוגל מברלין המזרחית, שפעל תחת ההשגחה של שירותי הבטחון המזרח-גרמניים והק.ג.ב. בין השאר עסק פוגל בשחרור אסירים פוליטיים תמורת שחרור מרגלים סובייטים שנתפשו במערב. פוגל טען, שבידי הצרפתים מצוי אסיר שהסובייטים מעוניינים לשחררו. ייתכן שתמורת האסיר הזה, הם יסכימו לשחרר את שרנסקי. משנודע הדבר לאביטל, היא פנתה אלי וביקשה את עצתי. ידעתי על הנסיון של יהודי אמריקני ושל חבר קונגרס אמריקני לנהל משא-ומתן עם וולף פוגל באמצעות שבתאי קלמנוביץ'. שמעתי על כך גם מקלמנוביץ' עצמו.

הסיפור על "האסיר המבוקש בצרפת" עורר את חשדי. אביטל היתה אמורה לצאת לפאריס ולהשתתף בהפגנה המונית שאירגן הממסד היהודי ביוזמת שליחנו. אמרתי לאביטל, שלדעתי המציאו הסובייטים את "האסיר המבוקש בצרפת" כדי לבטל את ההפגנה בפאריס. הצעתי לה שלא תבטל את הופעתה בפאריס, גם אם תקבל רמזים שכדאי לה לבטלה. עד היום איני יודע מה באמת היה שם, אך ההפגנה ההמונית בפאריס, שבשורותיה הראשונות צעדו ראשי הקהילה היהודית לצידם של אישי ציבור צרפתיים בעלי שם, היתה מרשימה ביותר.

למרות פרשת היחסים "הסבוכה", ולעתים הלא נעימה, עם אביטל, הערכתי עד מאוד את מאמציה. היא הצליחה להגיע אל ראשי מדינות ואל מדינאים חשובים, הופיעה באין ספור מסיבות עיתונאים, והודות למאמציה שמו של שרנסקי לא ירד מהכותרות ממש עד לשחרורו.

יצאתי לגמלאות ארבע שנים קודם לשחרור שרנסקי מכלאו, ומביתי בכפר

בלום עקבתי, ככל שהתאפשר לי, אחרי המתרחש "בחזית". לקראת תחילת שנת 1986 חלה התקדמות רבה בשיפור היחסים בין שתי מעצמות-העל היריבות. המשא ומתן בין שתייהן קירב אותן צעד אחר צעד להסכם, שאמור היה לשנות את פני העולם כולו. בנסיבות אלה שוב התרבו הפרסומים על-אודות שרנסקי, ועמם הפניות לנשיא רייגן לדרוש מהסובייטים את שחרורו. כאשר שחררו אותו סוף-סוף ב-1986, לא ויתרו הסובייטים על הטיעון ששרנסקי היה מרגל, והם הסכימו לשחררו תמורת השחרור של מרגלים סובייטים. במשך כל השנים הכריזו נציגי ברית-המועצות במערב ששרנסקי היה מרגל, ובכך נימקה ברית-המועצות את סרובה להענות לפניות מן המערב לשחררו. שרנסקי היה ציוני, פעיל עלייה, שהקדיש מזמנו גם לנושא זכויות האדם, וככזה השתקפה דמותו מעל גבי מרקעי הטלוויזיה, בשעה שצעד מברלין המזרחית אל החופש. המסע למען שחרורו נמשך למעלה מתשע שנים, וחודשים נמשכה ה"הילו לה" מסביב לשחרורו בישראל, בארצות-הברית ובאירופה. כל המי ומי מיהרו לפגוש בו, ללחוץ את ידו ואם אפשר להצטלם בחברתו. חודשים אחדים לאחר השחרור, השתתף שרנסקי בישיבת הפרזידיום של ועידת בריסל, שהתכנס בפאריס. שם גם פגשתי לראשונה. בפגישתנו הראשונה גילה שרנסקי קרירות ועוינות כלפי, ולא התפתחה בינינו אפילו שיחה קצרה. מכיוון שהייתי גמלאי, ולא כיהנתי בתפקיד ציבורי, לא הזדמן לנו להיפגש שוב. בכל שנות עבודתי כראש "נתיב" נמצאו קבוצות ובודדים, שתקפו אותי על שאיני אגרסיבי די הצורך, ואיני נוהג לתקוף בחריפות מספקת את ברית-המועצות. טענו נגדי שאני מעדיף את הממסד היהודי ודוחה את הפעילים הנמרצים ממתנגדי הממסד. על כן חשתי סיפוק רב, כאשר זמן מה לאחר פרישתי, החלו להגיע אלי "חוזרים בתשובה", ובהם גם כמה ממבקרי החריפים ביותר שהתוודו באזני: "לא הערכנו נכונה לא אותך ולא את פועלך. רק כשירדת מהבמה' התחלנו לחוש בחסרונוך." אחד האחרונים שעשה צעד כזה היה נתן שרנסקי. ידידי הוותיק ריצ'רד פרל, מי שהיה בזמנו עוזר של הסנטור הנרי ג'קסון, ביקר בישראל, על-מנת לפגוש את נתן שרנסקי, שאותו העריץ מאוד. מכיוון ששהיתי בחו"ל באותו זמן, ולא פגשתי, הודיע לי ריצ'רד כי הצליח לפקוח את עיניהם של נתן ואביטל שרנסקי בכל הנוגע לאישיותי ולפועלי. לא עבר זמן רב ונתן ואביטל באו לבקר בכפר בלום, ובילו סוף שבוע בבית ההארחה. עם אביטל ועם נתן, שהיה למנהיגם ולדוברם הראשי של עולי ברית-המועצות, ניהלתי שיחה לבבית, שבה הוא גילה לי כי בזכותו של ריצ'רד פרל אכן נודעו לו דברים על-אודותי שהיו נסתרים ממנו עד אז. ההתפייסות בחלוף השנים היתה שלמה וקיבלנוה בסיפוק רב. מאז פגשתי בו פעמים אחדות והארכנו בשיחות שהעבר וההווה שימשו בהן בערבוביה.